

Kale Zaharra (I)

> Jerardo Elortza eta Xabier Zelaia

Gure herriguneko kale-en nondik norakoak eta noiztik norainokoak kontatzeari hasiera emateko, egokiena **Kale Zaharra** lehen-dabizi aukeratzea dela iruditzen zaigu. Orain hurrengo atalean aurreratzen genuen **gebarataren Zumeltzegi dorrearen azpi-inguruetan** itxuratzen hasiko zirela, seguru asko, lehenengo kale oñatiarrak. Laster ikusiko dugu euren bilakaera historikoa.

San Migel parrokia, herriko historia erlijioso eta ekonomikoan ez ezik, **Oñatiko hirigintzan** ere ardatz eta erdigune oso **garrantzitsua** izan da antzina antzinatik. Eliza nagusi horren inguruan, batez ere, gauzatuko ziren **Erdi Aroan** lehenengo etxe-ilarak eta **kale-auzoak**: hau da, gaur egungo **Kale Zaharra**, **San Anton** eta **Aita Madina** kaleak. Dena den, hileroko lantxo hauetan behin eta berriro agertuko zaigunez, **kale-izenak** oso aldakorrak izan dira historian zehar.

Kale Zaharraren urratsak Aurretik ere zerbaitzuk izango ziren, jakina, baina **Oñatiko hirigintzari** buruz ezagutzen ditugun albisterik zaharrenak **XV. mendeko** bigarren erdikoak dira. Ordurako **hiru auzo nagusi** moldatuta omen zeuden hemen: **Kale Zaharra** (*Rua Vieja*), **Kale Barria** (*Rua Nueva* [sic]) eta **Santa Marina**. **Kale Zaharra**, izenak berak adierazten digun bezala, antzinakoena zelako-edo,

Kale Zaharreko beheko aldea duela ehun bat urte.

jendetsuena ere bazen 1489an, 230 familia ingururekin; **Kale Barriak** 160 bat zituen; eta **Santa Marina** 100 eskas.

XV. gizaldiaren bukaeran Kale Zaharra Oraiturriraino (oraingo Olaiturri) iristen baldin bazen, **hurrengo mendeetan beherantz luzatuz joan zitzaigun**: lehenik egungo **Lizaur arkitektoaren** kaleko bidegurutzeraino heldzea lortuko zuen, **pitinka-pitinka Kurtzekoraino** ailegatu arte; hori bai, zenbat eta beherago orduan eta zabaltxoago. **Beheko parte** horretan, **Kanpantxo** ere tartean dela, **kale-baserri ugari** egon ziren 1960ko hamarkadara arte.

Edonola ere, zenbait gauza garbi utzi beharra dago hastapenetik: **gure oroitzapenen munduan** geratu zaizkigun **idea batzuk** berrikusi beharrean gaudela, alegia. Esate baterako, **Xabier** eta **biok Alzaa** kalean jaio eta bizi izan ginen urte askoan, nahiz eta gu **Kale Zaharrekoak** ginela esaten genuen beti. **Arrazoa** sinplea eta nahasia da aldi berean: **izen ofiziala bat izan daiteke eta herritarrek darabiltena beste bat**; hainbat izendapenek **luzaroan** iraun arren, beste batzuek **bizitza oso laburra** daukate; gainera, **erdi galduta** eta **ahaztuta** zeuden izen batzuk berreskuratu egin dira azkenaldian.

Kalearen izenak
Kale Zaharrari dagokionez ere, izenkontu honek historia luze eta bihu-

rri samarra islatzen digu. Egia da **XV.ean** *Rua Vieja* moduan agiri dela paper zaharretan, baina **hurrengo gizaldian auzo-multzo bereziak azaltzen zaizkigu**, oraingo izendapenekin kontraesan antzekoak dauzkatenak: **parrokiatik beherako lehenengo kaleek San Migel auzoa** osatzen zuten, hots, **Kale Zaharraren** lehen zatirekin batera, honen ezker-eskumetan dauden egungo **San Anton** kaleak eta **Aita Madinaren** lehen parteak. Beraz, uler gaitezen, **Txaketuena-Akerretik Onarainako** hiru **kale paraleloak**. **Gaszteek**, batez ere, ondo ezagutzen duten eremua.

Gezurra dirudi, baina hortik beherako bi etxe-multzok **San Anton auzoa** moldatzen zuten, **Illarramendi-Ona kantoitik Lizaur-Arrazola kantoirainoko** tartean. Kasu honetan egungo **Kale Zaharra** eta **Madina** kalen bigarren zati paraleloan. Zera argitu behar da: **San Anton ermita** inguru horretan kokatu zela ehunka urtetan, **haitzaren gainean**, 1862an eraitsi zuten arte. Hor daude oraindik iturri ederra duen izen bereko **plazatxotik ermitara** igotzeko landu ziren **harrizko eskailera bikainak**. Are bitxiagoa: **geroztik modutu zen hortik Kurtzekorainoko luzapen berriagoak Kalezarra** (*Callezarra*) izena bereganatu zuten orduko agiritan.

Honenbestez, pentsa dezakegu, ikuspegi historikotik begiratuta, **Kale Zaharrak** hiru auzo moduko izan zituela **XIX. gizaldira** arte: **San Migel**, **San Anton** eta **Kalezarra**, hurrenez

Kale Zaharrak mende askotako garapena eta bilakaera izan du

Kale Zaharrean hiru auzo zeuden: San Migel, San Anton eta Kalezarra

Kale Zaharraren antzinako auzo-banaketa.

hurren; hori bai, batzuk beste batzuk baino zaharragoak, etxe-
ilaren eraikuntza-dataren arabera. **Egoera hau, ordea, zeharo
aldatu zen 1905ean, Zazpibideta/Sietevientosetik Kurtzetxo-
rainoko erdiko kale luze osoari ofizialki Juan Carlos Alzaa ize-
na ezarri zitzaionean, Santos Etxeberria alkatearen garaian. Eta
horrela jarraitu zuen, duela berrogei bat urte, Kale Zaharra
herri-izen klasikoa berreskuratu zuen arte.**

San Anton ermita

Goraxeago aipatu dugun ermita hau herrigune barruan zego-
en garrantzitsuena zen, Santa Marinakoarekin batera. Arrazoi
desberdinengatik, biak urte gutxiren aldearekin bota zituzten
1860ko hamarraldian. Oñatiko kale aldean aurkitzen den kare-
haitz trosko handi bakarraren gainean jasotako **San Anton
ermitak lotura inportantea eduki zuen herriaren historiare-
kin, eta zer esanik ez Kale Zahar alde honekin.**

San Anton ez zen ermita arrunta; zin-ermita ere baguenen.
Zin edo juramentu bereziak egiteko izendatzen ziren leku
horietako bat. **Hilabete batzuetan Oñatiko parrokia ere izan zen,
San Migel eliza nagusiaren barruan pertsona bat hil zutelako.**

Orduko eliza-legeek agintzen zuten, halakorik gertatzen zene-
an, tenplu hark urte betean itxita egon behar zuela. San Anto-
nek, hurren zegoen elizatxoa izanik, parrokia-lanak bete zituen
epe horretan.

Erdi Aroan eraikitako San Antonen ermita hau, gorabehera
askoren ondoren, XIX.ean desagertu zen, arestian adierazi
dugun legez. Arrazoia bitxi samarra da; bueno, gaur egun ere
pasatzen dira horrelakoak. Ba, begira, zergatiaren zuztarrak:
esan berri dugu ermita haitzaren gainean eraikita zegoela; **kare-
haitza izanik, material estimatua zen herriko hainbat obrata-
rako; besteak beste, 1859-1860an plaza berriko pelotalekua
egiteko, gaur egun ere hortxe dirauena.**

Pelotalekurako eta beste toki batzuetarako materialen ustia-
ketak arrisku larrian jarri zuten ermitaren egitura bera. Harro-
bi-lanek eragindako brintzadak, arrakalak, pitzadurak agertu ziren
hormetan. Auzotarrek kontra egon arren, azkenean eraitsi egin
zen herri barruko ermitarik klasikoena. **Santuaren irudia San
Miguel parrokiara eraman zen. San Anton izena, nolabait eta toki-
aldaketa batzuekin, geratu zaigu lekuko gisa.**

